

2020

11 DECEMBER

#3

ARCHEOLOGIA
არქეოლოგია

ARCHEOLOGIA

Scientific Research Journal of the A. Apakidze Institute
of Archaeology of the European University

ALEXANDER KALANDADZE

Prominent Georgian archaeologist, Doctor of History, Professor Alexander Kalandadze was born on April 2 (15) 1909 in the village of Khidistavi (Chokhatauri district) in a farmer family. He has got his secondary education in Poti, then continued his studies at Tbilisi State University, but due connection with its reorganization, he graduated from the Pedagogical Institute as a historian in 1931. In 1931-1933, he worked as a teacher of history and Georgian language and literature at Kolmeurne youth and Ten-Year labor schools in the city of Dusheti. In 1933-1937, Al. Kalandadze studied in Saint Petersburg, where he was a graduate student at N. Mari State Academy of the History of Material Culture. He worked on problems of the history of primitive society under the guidance of prominent scientists N. Mari, I. Meshchaninov, V. Struve and A. Orbeli. During his post-graduate studies, he participated in archaeological expeditions studying Middle Urals (1934), Abkhazia (1935) and Guria-Samegrelo (1936). After returning to Georgia, in 1937, he has been working at the Institute of Language, History and Material Culture of the Georgian Branch of the USSR Academy of Sciences under the guidance of Prof. G. Nioradze, first as a junior and later as a senior researcher. He also worked as a senior researcher in the archaeology department of the Georgian State Museum (headed by G. Nioradze) and as an archaeologist-instructor at the Committee for the Protection of Cultural Monuments of Georgia. In 1937, Al. Kalandadze worked in the expedition studying Mesolithic and Neolithic cultural remains in Western Georgia, and from 1937 to 1941 he was a leader of one of the units of the Mtskheta archaeological expedition.

Al. Kalandadze was a participant in the Second World War from 1941 to 1945. Since October 1945, Al. Kalandadze returned to scientific and field archaeological activities. First, he headed the History Department of the State Museum of Georgia, and since 1951, he worked at the Iv. Javakhishvili History Institute, first as a senior researcher, and later, until his death (November 15, 1976), he was the head of the Stone Age Archaeology Department. Al. Kalandadze defended his dissertation for the degree of Candidate of Historical Sciences in 1947, and obtained the scientific degree of Doctor of Historical Sciences in 1968. In 1970, he was awarded the academic title of professor in archaeology.

Al. Kalandadze belongs to the number of Georgian archaeologists who were responsible for organizing and leading the first major archaeological expeditions in the second half of the 1930s. He was one of the heads of the large archaeological excavations initiated in Mtskheta under the auspices of Ivane Javakhishvili and Simon Janashia. Al. Kalandadze led the first unit of this expedition, which discovered and revealed the magnificent monument of ancient times – the residence-burial site of Pitiakhshes at the confluence of Armaziskhevi. Al. Kalandadze was the co-author of the fundamental monograph “Mtskheta I”. Until the last days of his life, he worked on the excavations of Samtavro necropolis and scientific

publications of materials obtained there, which is recognized as a significant monument of Near Eastern archaeology. In 1980, "Mtskheta IV" was published under Al. Kalandadze's authorship, and in 1981-1982, "Mtskheta V" and "VI" were published with his co-authorship.

Al. Kalandadze was the first explorer of Neolithic culture in Georgia (Odishi). He led the archaeological excavations of the multi-layered cave settlement of "Tsona" in Shida Kartli, where the existence of intact cultural layers of the Acheulen, Mousterian, Mesolithic, and Eneolithic periods were confirmed. The results of the excavations of the "Tsona Cave" are now widely known both locally and internationally. Equally important are the excavations carried out under Alexander Kalandadze's leadership in Sukhumi, where Late Bronze Age and Ancient Period monuments were discovered, and in Tskaltubo, where he investigated particularly noteworthy cave ("Tetri Mgvime") and open-type settlements of the Old Stone Age, to which he dedicated numerous significant publications.

Alexander Kalandadze's contribution to the study of Bronze Age, ancient and medieval monuments are also significant. His scientific interests encompassed a wide range of issues from Stone Age archaeology to the early Middle Ages. Alexander Kalandadze is the co-author of the first university textbook of "Archaeology of Georgia" (1959) and the first volume of "Essays on the History of Georgia" (1970). He is the author of many scientific works, published both in our country and abroad, which illuminate a number of important issues of our distant past.

Alexander Kalandadze widely presented the results of his research in the field of Stone Age at world congresses of relevant specialists, as a delegate and presenter (VI World Congress of Anthropologists and Ethnographers in Moscow, 1964; IV World Congress of Speleologists in Yugoslavia, 1965, etc.).

Alexander Kalandadze was characterized by exceptional scientific integrity, a measured consideration of issues, and the ability to make generalizations. Each of his works is a positive and undoubtedly valuable contribution to our archaeology. Al. Kalandadze has been lecturing at Tbilisi State University for years. His name is associated with the preparation of appropriate personnel working in the field of archaeology. He educated researchers successfully working in this field, not only for Georgia but also for other Caucasian republics (Adyghe, Azerbaijan, Armenia), who received excellent methodological and practical field training under his guidance.

Nowadays, Georgian, Ossetian, and Abkhazian scientists trained by Alexander Kalandadze are successfully working in the field of archaeology and enriching the historical past of our homeland with new discoveries.

Mr. Alexander Kalandadze belonged to that category of people who left a deep mark in science through archaeological discoveries and scientific research. At the same time, he deserved the love and respect of people for his good personal qualities. This was evident at every step of his life.

I also have good memories with Mr. Sandro. We lived side by side in the same house on Shartava street N16, and were connected by a long balcony. In the evenings, often when I was still a schoolboy, Mr. Sandro talked to me about archaeology, the past of our country, and its prehistory. He also told me about the work carried out with my father, Giorgi Nioradze, who was no longer alive at that time, and other matters. All these aroused my great interest and created a desire to spend time with Mr. Sandro very often. All these had a great influence on my choice of profession. After graduating from the Faculty of History of Tbilisi State University, I spent a certain period of my postgraduate course (supervised by O. Japaridze, D. Tushabramishvili) at the Institute of Archaeology in Saint Petersburg. I was supervised by the famous Paleolithic scholar Al. Rogachev, who was researching Upper Paleolithic open-type monuments of Kostenko and headed the Paleolithic department at the institute. Al. Rogachov had been Mr. Sandro's front-line friend and their friendship turned out beneficial for me. Mr. Sandro asked Alexander Rogachev to mentor me, and I was given the opportunity to spend half of my postgraduate course at the Stone Age Department of the Institute of Archaeology in St. Petersburg, which was located in the Hermitage build-

ing. These years, covering the 1960s of the last century, proved to be very productive for me. During this period, I acquired good theoretical and practical knowledge in paleolithic studies. I participated in Kostenko's Paleolithic expedition, where I gained good practical experience in field archaeological research. During this period of study in St. Petersburg, I gained significant experience and knowledge in my specialty. I owe all this to Mr. Sandro.

When I was conducting the excavations of the Middle Paleolithic layers of Sakazhia and Ortvala caves, Mr. Sandro often came to visit my work in the village of Godogani, where the mentioned caves are located. He gave me advice and showed great attention to my work. At the same time, he showed great warmth and love toward my children, Giorgi and David. He told them interesting stories, taught them and recited poems to them. This warm childhood memory has remained well in my son's memory to this day.

I remember an incident related to Mr. Sandro during his stay with us, which now makes me smile, although at the time it caused me concern.

Mr. Sandro had just arrived in the village Godogani for a regular inspection of the work carried out by our expedition; It was a hot summer day, we were sitting on the balcony of the house of local resident Akaki Abesadze, where our expedition set up an apartment. I was telling Mr. Sandro about the stratigraphy of the Sakazhia Cave layers, the artifacts found, faunal and other materials that we were going to see in the field the next day. Mr. Sandro took off his sun hat, which he hung on a nail nearby. During our conversation, the hat had fallen off, which we did not notice, and it had fallen at the feet of my children in the yard. The boys were probably 3-4 years old at the time, they didn't think for a long time and rolled Mr. Sandro's hat back and forth like a ball. The hat, which served as a ball for the children, they did not know whose it was or how it ended up on their playground. When I saw this, I got very upset, stopped talking, immediately jumped up, took the hat from the children, cleaned it and hung it back on its place. Mr. Sandro asked me not to scold the children, who were standing there disappointed and confused, and said to me: "Don't tell them anything, I should have thought about it and brought them a ball".

Also, I remember very well the work carried out in the "Tsona" Cave, in Shida Kartli. Mr. Sandro led the South Ossetian archaeological expedition, which carried out archaeological excavations in the Tsona cave, and I, as a member of the expedition, in the 60s of the last century, took an active part in both field and laboratory work of the expedition.

Tsona cave is located 2150 m above sea level, and this place belongs to the semi-alpine zone. There, at this altitude, no population resides, and our expedition has camped in tents near the cave. It was quite cold at night, however, we slept warmly in the tents. Mr. Sandro was the first who was getting up and encouraging us by shouting: "Wake up, get up, there's no air left". Working in the "Tsona" expedition has taught me a lot, a very lot. This applies to both field work and laboratory processing, which meant: registration, restoration, labeling, description, etc. of found archaeological and paleontological materials (stone artifacts, animal bones, etc.) in the field book.

I also have good memories with the local population, with whom Mr. Sandro had friendly relations. They supported our expedition in every way. We had contact with the members of the Kudaro archaeological expedition of the Leningrad Institute of Archaeology, led by Vasyl Lubin. Kudaro Cave is also located in the territory of Shida Kartli, close to the Tsona Cave, and similarly it contains the remnants of early human life. Members of the Kudaro expedition were often our guests, and our relations with Russian colleagues were only beneficial for science.

For many years, Mr. Sandro was the head of the Stone Age Archaeology Department of the History Institute of the Georgian Academy of Sciences, where I was enrolled as a scientist of the department. These years have taught me a lot about my specialty, I have to thank Mr. Sandro for that. He will always be remembered with warm memories by his colleagues, those who knew this kind person and renowned scientist.

Medea Nioradze

*From right to left: Vera Aumali, Simon Khoshtaria, Giorgi Nioradze.
Alexander Kalandadze is standing (Armazi, 1937).*

Alexander Kalandadze on the balcony of Akaki Abesadze (village Godogani, 1975)

From the left: Anzor Sikharulidze, Andria Apakidze, Sandro Kalandadze, Vakhtang Nikolaishvili (Mtskheta, 1976)

2020

ДЕКАБРЬ, 11

#3

ARCHEOLOGIA
არქეოლოგია

АРХЕОЛОГИЯ

Институт Археологии Имени Академика
Андриа Апакидзе

АЛЕКСАНДР КАЛАНДАДЗЕ

Выдающийся грузинский археолог, доктор исторических наук, профессор Александр Несторович Каландадзе родился 2 (15) апреля 1909 года в селе Хидистави Чохатаурского района, в крестьянской семье. Среднее образование получил в Потти, затем продолжил обучение в Тбилисском государственном университете, но, в связи с его реорганизацией, в 1931 году окончил педагогический институт по специальности история. В 1931-1933 годах работал преподавателем истории, грузинского языка и литературы в школах молодых колхозников и трудовых десятилетках г. Душети. В 1933-1937 годах Ал. Каландадзе учился в Санкт-Петербурге, стал аспирантом академии истории материальной культуры имени Н. Марра, также, под руководством выдающихся ученых Н. Марра, И. Мещанинова, В. Струве и А. Орбели, работал над проблемами истории первобытного общества. Во время обучения в аспирантуре участвовал в учебных археологических экспедициях на Среднем Урале (1934 г.), в Абхазии (1935 г.) и Гурии-Мегрелии (1936 г.). После возвращения в Грузию с 1937 года работал в Институте языка, истории и материальной культуры Грузинского отделения Академии наук СССР, сначала в качестве младшего, а затем старшего научного сотрудника, под руководством проф. Г. Ниорадзе, а также в качестве археолога-инструктора в комитете по охране памятников культуры Грузии. В 1937 г. Ал. Каландадзе работал в экспедиции по изучению остатков мезолитической и неолитической культуры в Западной Грузии, а с 1937 по 1941 год был руководителем одного из отрядов Мцхетской археологической экспедиции.

Ал. Каландадзе был участником второй мировой войны с 1941 по 1945 г. С октября 1945 г. Каландадзе вернулся к научной и полевой археологической работе. Вначале он руководил историческим отделением Государственного музея Грузии, а с 1951 года опять стал работать в Институте истории имени Ив. Джавахишвили, научным сотрудником, а позже, до самой смерти (15. 11. 1976) занимал пост руководителя отделения археологии каменного века.

В 1947 г. Ал. Каландадзе защитил кандидатскую, а в 1968 г. докторскую диссертацию. В 1970 г. получил должность профессора археологии.

Ал. Каландадзе принадлежит к числу грузинских археологов, ответственных за организацию и руководство первой крупной археологической экспедицией во второй половине 30-х годов. Он был одним из руководителей больших раскопок, организованных в Мцхета при содействии Ив. Джавахишвили и С. Джанашия. Ал. Каландадзе возглавил первый отряд этой экспедиции, который разыскал

и обнародовал величественный памятник древности – поселение и могильник питахшей в устье Армазисхеви.

Ал. Каландадзе был соавтором фундаментальной монографии «Мцхета I». До конца своих дней он работал на раскопках могильника Самтавро, признанного важным памятником археологии Ближнего Востока, и над научной публикацией обнаруженного там материала. В 1980 г. выходит «Мцхета IV» под авторством Ал. Каландадзе, а в 1981-82 гг. – «Мцхета V» и VI под его соавторством.

Ал. Каландадзе был первооткрывателем культуры эпохи неолита в Грузии (Одиши). Он руководил археологическими раскопками многослойного пещерного поселения Цона в Шида Картли, где было установлено существование культурных слоев ашельского периода, эпохи мустье, мезолита и энеолита. Результаты раскопок в пещерах Цона широко известны как в Грузии, так и за рубежом. Также очень значимы раскопки под руководством Ал. Каландадзе в Сухуми, где были обнаружены памятники позднего бронзового века и античности, а в Цхалтубо он исследовал значительный памятник нижнего палеолита (Белая пещера) и открытые поселения древнекаменного века, которым он посвятил не одно заслуживающее внимания научные работы.

Неоценимы заслуги Ал. Каландадзе в изучении памятников бронзового века, античности и средневековья. Его научные интересы охватывали широкий круг тем – археология от каменного века до раннего средневековья. Ал. Каландадзе соавтор первого университетского учебника «Археология Грузии» (1959 г.) и первого тома «Очерков Истории Грузии» (1970 г.). Он является автором многих научных работ, изданных как в нашей стране, так и за рубежом, которые освещают ряд важных вопросов нашего далекого прошлого.

Результаты своих исследований в области каменного века Каландадзе широко представлял на всемирных конгрессах специалистов соответствующих областей в качестве делегата и докладчика (VI Всемирный конгресс антропологов и этнографов в Москве, 1964, IV Всемирный конгресс спелеологов в Югославии, 1965 и др.).

Ал. Каландадзе отличали научная честность, тщательное, вдумчивое взвешивание вопросов и способность делать правильные обобщения. Каждая его работа – положительный и, несомненно, ценный вклад в нашу археологию. Александр Каландадзе на протяжении многих лет читал лекции в Тбилисском государственном университете. Его имя связано с обучением ценных специалистов в области археологии. Он взрастил успешных исследователей в своей сфере как для Грузии, так и для других республик Кавказа (Адыгея, Азербайджан, Армения), которые прошли у него превосходную методическую и практическую школу полевых работ.

Сегодня грузинские, осетинские и абхазские ученые, воспитанные Каландадзе, успешно работают в области археологии и обогащают историческое прошлое нашей Родины новыми открытиями.

Александр Каландадзе относился к той категории людей, которые своими археологическими открытиями и научными исследованиями оставили глубокий след в науке; вместе с этим он, своими положительными качествами, заслужил любовь и уважение людей. Это хорошо заметно на всех этапах его жизни. Мои личные воспоминания о г-не Сандро (Ал. Каландадзе) тоже прекрасны. Мы жили по соседству, в одном доме на ул. Шартава 16., у наших квартир был общий длинный балкон. По вечерам, когда я еще училась в школе, г-н Сандро часто говорил со мной об археологии, прошлом нашей страны и ее доисторических временах. Он также рассказывал мне о совместных работах с моим, на то время уже покойным отцом, Георгием Ниорадзе, и о многом другом. Это все вызывало во мне огромный интерес и желание проводить много времени с г-ном Сандро и повлияло на выбор моей будущей профессии. После окончания исторического факультета Тбилисского государственного университета часть своей аспирантуры (руководители О. Джапаридзе, Д. Тушабрамишвили) я провела в Институте археологии в Санкт-Петербурге, где мною руководил известный палеознаток А. Рогачев, который исследовал верхнепалеолитические памятники открытого типа Костенко и являлся начальником от-

деления палеолита в институте. Рогачев был фронтовым другом г-на Сандро и эта их дружба обернулась мне во благо. Г-н Сандро попросил Ал. Рогачева покровительствовать мне и это позволило мне провести половину курса аспирантуры на кафедре древнекаменного века Петербургского института археологии, располагавшегося в здании Эрмитажа. Этот период – 60ые годы прошлого века, были для меня очень плодотворными – я приобрела хорошие теоретические и практические познания по эпохе палеолита, приняла участие в палеолитической экспедиции Костенко, что стало хорошей практикой полевых археологических исследовательских работ. За период обучения, проведенный в Санкт-Петербурге, я приобрела значительный опыт и знания в своей специальности. За все это я благодарна г-ну Сандро.

Г-н Сандро часто приезжал посмотреть на мою работу с среднепалеолитическими слоями в пещерах Сакажиа и Ортвала (возле дер. Годогани), где проявлял большую внимательность и поддерживал своими советами. В то же время он проявлял большую теплоту и любовь к моим сыновьям, Гиоргю и Давиду, рассказывал им интересные истории, читал и давал выучить стихи. Эти теплые воспоминания из детства до сих пор хорошо сохранились в их памяти.

Сейчас я с улыбкой вспоминаю один эпизод из визитов г-на Сандро к нам, хотя, честно признаться, тогда он вызвал мое возмущение.

Он незадолго до того приехал в Годогани с целью ознакомления с очередным этапом работ экспедиции. Был жаркий летний день и мы сидели на балконе дома местного жителя Акакя Абесадзе, в котором базировалась экспедиция. Я рассказывала г-ну Сандро о стратиграфии слоев пещеры Сакажиа, обнаруженных там артефактах, ее фаунистических и других материалах, которые мы должны были увидеть в поле на другой день.

Г-н Сандро снял свою солнцезащитную шляпу и повесил ее на гвоздь там же, рядом. Во время беседы она незаметно для нас упала под ноги моих детей, играющих во дворе. 3-4-летние ребята, недолго думая, начали гонять шляпу, как мяч по двору, не задумываясь о том, чья это шляпа и откуда она там взялась.

Когда я это заметила, то очень расстроилась, прервала свой рассказ, отняла шляпу у детей, прочитав им нотацию и повесила ее обратно на свое место.

Г-н Сандро попросил не делать детям, стоявшим там же с кислым видом, выговора, и добавил: «Что ты хочешь от них, это мне думать надо было и привозить мячик ребятам».

Также я очень хорошо помню работы в пещере Цона в Шида Картли, в 60ые годы прошлого века, где Каландадзе руководил южноосетинской археологической экспедицией, а я, как член экспедиции, активно принимала участие в полевых и камеральных работах экспедиции.

Пещера Цона находится в полуальпийской зоне на высоте 2150 м. над уровнем моря, люди там не живут и экспедиция базировалась в палатках неподалеку от места раскопок. Ночью было холодно и мы спали, забравшись в тепло палаток, а г-н. Сандро вставал раньше всех и будил нас возгласом: «Проснитесь, вставайте, воздух кончился!»

Работа в экспедиции в Цоне дало мне очень многое, как в плане полевых, так и камеральных работ: регистрация обнаруженных археологических и палеонтологических материалов (каменные артефакты, кости животных и др.) в полевом журнале, их реставрация, маркирование, описание и т.д.

Также хорошие воспоминания у меня о местном населении, с которыми г-на Сандро связывали дружеские отношения и которые всячески содействовали работе экспедиции.

У нас также была связь с участниками экспедиции ленинградского археологического института в Кударо под руководством Василия Любина. Пещера Кударо также находится в Шида Картли, неподалеку от Цона, и, как и в последней, в ней тоже обнаружили остатки человеческой жизнедеятельности. Члены экспедиции Кударо часто гостили у нас и наше дружеское общение с русскими коллегами шло на пользу науке.

На протяжении долгих лет г-н. Сандро был заведующим отдела археологии каменного века института истории при Академии наук Грузии, и в этом отделе я числилась научным сотрудником. Эти годы многое дали мне в профессиональной деятельности, за что я и благодарна г-ну. Сандро.

Г-на. Сандро всегда вспоминают с любовью и теплотой как коллеги, так и люди, знавшие этого выдающегося ученого.

Медея Ниорадзе

*Справо налево: Вера Аумаль, Симон Джанашиа, Нино Хоштариа, Гиорги Ниорадзе.
Стоит Александр Каландадзе (Армази. 1937г.).*

Ал. Каландадзе на балконе дома Ак. Абесадзе (дер. Годогани, 1975 г.).

Слева: Анзор Сихарулидзе, Андриа Апакидзе, Сандро Каландадзе, Вахтанг Николаишвили. Мцхета. 1976.

2020

11 დეკემბერი

#3

ARCHEOLOGIA
არქეოლოგია

არქეოლოგია

ევროპის უნივერსიტეტის
აკადემიკოს ა. აფაქიძის სახელობის არქეოლოგიის
ინსტიტუტის სამეცნიერო კვლევითი ჟურნალი

ალექსანდრე კალანდაძე

გამოჩენილი ქართველ არქეოლოგი, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი პიოტრ-სოფი ალექსანდრე ნესტორის ძე კალანდაძე დაიბადა 1909 წლის 2 (15) აპრილს ს. ხიდისთავში (ჩოხატაუხის ხაიონი), გლეხის ოჯახში. საშუალო განათლება ფოთში მიიღო, შემდეგ სწავდა განაგებოთბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, მაგისტრის ხუთგანზრცისათან დაკავშირებით დაამთავრა პედაგოგიური ინსტიტუტი ისტორიის სპეციალობით 1931 წელს. 1931-1933 წლებში მუშაობდა ქ. ღუშეთის კოლმეურნე ახადგაზრცობისა და ათწლიანი შიომითი სკოლების ისტორიისა და ქართული ენისა და ღიგეხატუხის მასწავლებლად. 1933-1937 წლებში ად. კალანდაძე ქ. სანკვ პეტეხბუხგში სწავლობდა, იყო მაგეხიადუხი კუდტუხის ისტორიის ნ. მახის სახელობის სახელმწიფო აკადემიის ასპიხანტი. თვადსაჩინო მეცნიერების ნ. მახის, ი. მეშჩანინოვის, ვ. სტუხუვს და ა. ოხბერის ხედმდვანელობით მუშაობდა პიხვედყოფილი საზოგადოების ისტორიის პიობდემებზე. ასპიხანტუხაში სწავლის პეხიოდში მონაწილეობდა შუა უხადის (1934 წ.), აფხაზეთის (1935 წ.) და გუხია – სამეგეღოს (1936წ.) შემსწავლედ არქეოლოგიუხ ექსპედიციებში. საქართვედოში ჩამოსვლის შემდეგ, 1937 წლიდან იგი სსხ კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის საქართვედოს ფიდიადის ენის, ისტორიისა და მაგეხიადუხი კუდტუხის ინსტიტუტში მუშაობს პიოფ. გ. ნიოხადის ხედმდვანელობით, ჯეხ უმცხო, შემდეგ უფხო მეცნიერ თანამშოომლად, საქართვედოს სახელმწიფო მუზეუმში არქეოლოგიის განყოფილების (ხედმდვანელი გ. ნიოხადე) უფხო მეცნიერ თანამშოომლად და აგხეთვე საქართვედოს კუდტუხის ძეგდთა დაცვის კომიგეტში არქეოლოგ-ინსტრუქტოხად. 1937 წ. ად. კალანდაძე მუშაობდა მეზორითუხი და ნეოდიტუხი კუდტუხის ნაშთების შემსწავლედ ექსპედიციაში დასავლეთ საქართვედოში, ხოდო 1937 წლიდან 1941 წლამდე მცხეთის არქეოლოგიუხი ექსპედიციის ეხთ-ეხთი ხაზმის ხედმდვანელია.

ალ. კალანდაძე მეორე მსოფლიო ომის მონაწილე იყო, 1941 წლიდან 1945 წლამდე. 1945 წლის ოქტომბრიდან ალ. კალანდაძე დაუბრუნდა სამეცნიერო და საველე-არქეოლოგიურ საქმიანობას. ის ჯერ საქართვედოს სახელმწიფო მუზეუმის ისტორიის განყოფილებას ხელმძღვანელობდა, ხოდო 1951 წლიდან კვლავ ივ. ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიის ინსტიტუტში მუშაობდა, ჯერ უფროს მეცნიერ თანამშრომლად, ხოდო მოგვიანებით, გარდაცვალებამდე (1976 წ. 15 ნოემბერი) ქვის ხანის არქეოლოგიის განყოფილების ხელმძღვანელი იყო. ალ. კალანდაძემ 1947 წელს დაიცვა დისერტაცია ისტორიის მეცნიერებათა კანდიდატის

სამეცნიერო ხარისხის, ხოლო 1968 წ. ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად. 1970 წ. მას მიენიჭა პროფესორის სამეცნიერო წოდება არქეოლოგიის სპეციალობით.

ალ. კალანდაძე ქართველ არქეოლოგთა იმ რიცხვს ეკუთვნის, რომელთაც 30-იანი წლების მეორე ნახევარში პირველი დიდი არქეოლოგიური ექსპედიციის მოწყობა და ხელმძღვანელობა იტვირთეს. იგი იყო ივანე ჯავახიშვილისა და სიმონ ჯანაშიას თაოსნობით მცხეთაში წამოწყებული დიდი არქეოლოგიური გათხრების ერთ-ერთი ხელმძღვანელი. ალ. კალანდაძე უძღვებოდა ამ ექსპედიციის პირველ რაზმს, რომელმაც მიაკვლია და გამოამზეურა ანტიკური ხანის ბრწყინვალე ძეგლი – პიტიახშთა ნამოსახლარ-განსასვენებელი არმაზისხევის შესართავთან. ალ. კალანდაძე თანაავტორი იყო ფუნდამენტური მონოგრაფიისა – „მცხეთა I“. სიცოცხლის უკანასკნელ დღეებამდე იგი მუშაობდა სამთავროს სამაროვნის გათხრებზე და იქ მოპოვებული მასალის მეცნიერულ პუბლიკაციებზე, რომელიც ახლო აღმოსავლეთის არქეოლოგიის დიდმნიშვნელოვან ძეგლად არის აღიარებული. 1980 წელს ალ. კალანდაძის ავტორობით გამოიცა „მცხეთა IV“ ხოლო 1981-1982 წლებში მისი თანაავტორობით – „მცხეთა V“ და „VI“.

ალ. კალანდაძე იყო ნეოლითური კულტურის პირველი აღმომჩენი საქართველოში (ოდიში). ხელმძღვანელობდა შიდა ქართლში წონის მრავალფენიანი მღვიმური ნამოსახლარის არქეოლოგიურ გათხრებს, სადაც აშელის, მუსტიეს, მეზოლითისა და ენეოლითის პერიოდის უძრავი კულტურული ფენების არსებობა დადასტურდა. წონას მღვიმის გათხრების შედეგები დღეს ფართოდ არის ცნობილი როგორც ჩვენში, ასევე საზღვარგარეთ. ასევე დიდი მნიშვნელობისაა ალ. კალანდაძის ხელმძღვანელობით განხორციელებული გათხრები სოხუმში, სადაც გამოვლინდა გვიანბრინჯაოსა და ანტიკური ხანის ძეგლები, ხოლო წყალტუბოში გამოიკვლია ძველი ქვის ხანის მეტად საყურადღებო მღვიმური (თეთრი მღვიმე) და ღია ტიპის ნამოსახლარები, რომელთაც არაერთი საყურადღებო ნაშრომი მიუძღვნა.

დიდია ალ. კალანდაძის დამსახურება ბრინჯაოს, ანტიკური და შუა საუკუნეების ხანის ძეგლების შესწავლის საქმეშიც. მისი სამეცნიერო ინტერესები მოიცავდა საკითხების ფართო წრეს – ქვის ხანის აქეოლოგიიდან მოყოლებული ადრეული შუა საუკუნეებით დამთავრებული.

ალ. კალანდაძე თანაავტორია „საქართველოს არქეოლოგიის“ პირველი საუნივერსიტეტო სახელმძღვანელოსი (1959 წ.) „საქართველოს ისტორიის ნარკვევების“ პირველი ტომის (1970 წ.). მას ეკუთვნის მრავალი სამეცნიერო ნაშრომი, რომლებიც გამოქვეყნებულია როგორც ჩვენს ქვეყანაში, ისე საზღვარგარეთ და რომლებიც აშუქებენ ჩვენი შორეული წარსულის მთელ რიგ მნიშვნელოვან საკითხებს.

თავისი კვლევა-ძიების შედეგები ქვის ხანის დარგში ალ. კალანდაძეს ფართოდ გამოჰქონდა სათანადო დარგის სპეციალისტთა მსოფლიო კონგრესებზეც, როგორც დელეგატსა და მომხსენებელს (ანთროპოლოგთა და ეთნოგრაფთა VI მსოფლიო კონგრესი მოსკოვში, 1964წ., სპელოლოგთა IV მსოფლიო კონგრესი იუგოსლავიაში, 1965 წ. და სხვ.).

ალ. კალანდაძეს, ახასიათებდა ზედმინვნითი მეცნიერული კეთილსინდისიერება, დინჯად აწონ-დაწონვა საკითხებისა, ჯეროვანი განზოგადების უნარი. მისი თითოეული ნაშრომი ჩვენი არქეოლოგიის დადებითი და უეჭველად ღირებული შენამატია. ალ. კალანდაძე წლების განმავლობაში კითხულობდა ლექციებს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში. მის სახელს უკავშირდება არქეოლოგიის დარგში მომუშავე სათანადო კადრების მომზადება. მან გამოზარდა ამ დარგში წარმატებით მომუშავე მკვლევარნი, არამარტო საქართველოსთვის, არამედ კავკასიის სხვა რესპუბლიკებისთვისაც (ადიღე, აზერბაიჯანი, სომხეთი), რომელთაც მასთან გაიარეს სავსე მუშაობის კარგი მეთოდური და პრაქტიკული სკოლა.

დღეს ალ. კალანდაძის მიერ გამოზრდილი ქართველი, ოსი, თუ აფხაზი მეცნიერები წარმატებით მუშაობენ არქეოლოგიის დარგში და ახალი აღმოჩენებით კიდევ უფრო ამდიდრებენ ჩვენი სამშობლოს ისტორიულ წარსულს.

ბატონი ალ. კალანდაძე ადამიანთა იმ კატეგორიას განეკუთვნებოდა, რომელმაც არქეოლოგიური აღმოჩენებითა და მეცნიერული კვლევა-ძიებით ღრმა კვალი დატოვა მეცნიერებაში; ამასთანავე პიროვნული კარგი თვისებებით ადამიანთა სიყვარულსა და პატივისცემას იმსახურებდა. ეს კარგად ჩანდა მისი ცხოვრების ყოველ ფეხის ნაბიჯზე.

მეც კარგი მოგონებები მაკავშირებს ბატონ სანდროსთან. ჩვენ გვერდი-გვერდ, მეზობლად ვცხოვრობდით ერთ სახლში შარტავას ქ. №16-ში და ერთი გრძელი აივანი გვაკავშირებდა. საღამოობით, ხშირად, როდესაც ჯერ კიდევ სკოლის მოსწავლე ვიყავი ბ-ნი სანდრო მესაუბრებოდა არქეოლოგიაზე, ჩვენი ქვეყნის წარსულზე, მის პრეისტორიაზე. აგრეთვე მიყვებოდა მამაჩემთან, გიორგი ნიორაძესთან, ერთად, რომელიც იმ დროისათვის უკვე ცოცხალი არ იყო, წარმოებული სამუშაოების შესახებ და სხვა. ყველაფერი ეს ჩემს დიდ დაინტერესებას იწვევდა და ბ-ნ სანდროსთან ხშირად ყოფნის სურვილს მიჩენდა. ყველაფერმა ამან დიდი გავლენა იქონია ჩემი პროფესიის არჩევაში. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ისტორიის ფაკულტეტის დამთავრების შემდეგ ასპირანტურის კურსის (ხელმძღვანელი ო. ჯაფარიძე, დ. თუშაბრამიშვილი) გარკვეული პერიოდი სანქტ-პეტერბურგის არქეოლოგიის ინსტიტუტში გავიარე. ხელმძღვანელობას მიწევდა ცნობილი პალეოლითმცოდნე ალ. როგაჩოვი, რომელიც კოსტენკოს ღია ტიპის ზედაპალეოლითურ ძეგლებს იკვლევდა და ინსტიტუტში პალეოლითის განყოფილებას ხელმძღვანელობდა. ალ. როგაჩოვი, ბ-ნ სანდროს ფრონტელი მეგობარი ყოფილა და მათი მეგობრობა ჩემთვის სასიკეთო აღმოჩნდა. ბ-მა სანდრომ სთხოვა ალ. როგაჩოვს ჩემი მეურვეობა და მე საშუალება მომეცა ასპირანტურის კურსის ნახევარი პერიოდი სანქტ-პეტერბურგის არქეოლოგიის ინსტიტუტის ძველი ქვის ხანის განყოფილებაში გამეტარებინა, რომელიც ერმიტაჟის შენობაში იყო განთავსებული. ეს წლები, რომლებიც გასული საუკუნის 60-იან წლებს მოიცავს ჩემთვის ძალზედ ნაყოფიერი აღმოჩნდა. ამ პერიოდში მე შევიძინე კარგი თეორიული და პრაქტიკული ცოდნა პალეოლითმცოდნეობაში. მონაწილეობას ვიღებდი კოსტენკოს პალეოლითურ ექსპედიციაში, სადაც გავიარე სავსე არქეოლოგიური კვლევა-ძიების კარგი პრაქტიკა. სანქტ-პეტერბურგში გატარებულ სწავლების ამ პერიოდში მნიშვნელოვანი გამოცდილება და ცოდნა შევიძინე ჩემს სპეციალობაში. ამ ყველაფერს ბ-ნ სანდროს უნდა ვუმაღლოდე.

როდესაც ვაწარმოებდი საკაჟიას და ორთვალა მღვიმეების შუაპალეოლითური ფენების გათხრებს ბ-ნი სანდრო ხშირად ჩამოდიოდა ჩემი სამუშაოების დასათვალიერებლად სოფ. გოდოგანში, სადაც მდებარეობენ აღნიშნული მღვიმეები. იგი რჩევებს მაძლევდა და დიდ ყურადღებას იჩენდა ჩემი სამუშაოებისადმი. ამავე დროს დიდ სითბოსა და სიყვარულს ავლენდა ჩემი შვილების გიორგის და დავითის მიმართ. უყვებოდა მათ საინტერესო ამბებს, ასწავლიდა და უკითხავდა ლექსებს. ბავშვობის ეს თბილი მოგონება დღემდე კარგად შემორჩათ ჩემ ვაჟიშვილებს მეხსიერებაში.

მახსენდება ერთი შემთხვევა, რაც ბ-ნ სანდროს უკავშირდება ჩვენთან ყოფნისას და რომელიც ახლა უკვე ღიმილს მგვრის, თუმც თავის დროზე ამან ჩემში შეშფოთება გამოიწვია.

ბ-ნი სანდრო ახალი ჩამოსული იყო სოფ. გოდოგანში ჩვენი ექსპედიციის მიერ წარმოებული სამუშაოების მორიგი დათვალიერების მიზნით; ზაფხულის ცხელი დღე იყო, ჩვენ ვისხედით სოფლის მკვიდრ აკაკი აბესაძის სახლის აივანზე, სადაც ჩვენმა ექსპედიციამ დაიდო ბინა. მე ვუყვებოდი ბ-ნ სანდროს საკაჟიას მღვიმის ფენების სტრატეგრაფიის, მონაპოვარ არტეფაქტებზე, ფაუნისტურ და სხვა მასალებზე, რომლებიც მეორე დღეს უნდა გვენახა ველზე. ბ-მა სანდრომ მოიხადა მზის ქუდი, რომელიც იქვე ლურსმანზე ჩამოკიდა. ჩვენი საუბრის დროს ქუდი ჩამოვარდნილიყო, რაც ჩვენ ვერ შევნიშნეთ და ეზოში მოთამაშე ჩემი შვილების ფეხებთან დავარდნილიყო. ბიჭები მაშინ 3-4 წლიანი თუ იქნებოდნენ, მათ დიდხანს არ უფიქრიათ და ბ-ნ სანდროს ქუდი, როგორც ბურთი ისე აგორავეს, აქეთ-იქით. ქუდი, რომელიც ბავშვებს ბურთის მაგივრობას უწევდა, არ იცოდნენ ვისი იყო, ან საიდან მოხვდა მათ სათამაშო მოედანზე. ეს რომ დავინახე ძალიან შევწუხდი, შევწყვიტე მოყოლა, მაშინვე წამოვხტი, წავართვი ქუდი ბავშვებს, დავტუქსე, გავწმინდე

და სადაც ეკიდა ისევ იქ დავკიდე. ბ-მა სანდრომ მთხოვა საყვედური არ მეთქვა ბავშვებისთვის, რომლებიც განზილბულები და დატუქსულები იქვე იდგნენ და მითხრა: „რას ერჩი მათ, მე უნდა მეფიქრა და მათთვის ბურთი ჩამომეტანაო“.

ასევე, ძალიან კარგად მახსენდება შიდა ქართლში, წონას მღვიმეში ჩატარებული სამუშაოები. ბ-ნი სანდრო ხელმძღვანელობდა სამხრეთ ოსეთის არქეოლოგიურ ექსპედიციას, რომელიც წონას მღვიმეში აწარმოებდა არქეოლოგიურ გათხრებს და მე, როგორც ექსპედიციის წევრი, გასული საუკუნის 60-იან წლებში, აქტიურ მონაწილეობას ვიღებდი ექსპედიციის როგორც საველე, ასევე კამერალურ სამუშაოებში.

წონას მღვიმე ზღვის დონიდან 2150მ. სიმაღლეზე მდებარეობს და ეს ადგილი ნახევრად ალპურ ზონას განეკუთვნება. იქ, ამ სიმაღლეზე მოსახლეობა არ სახლობს და ჩვენი ექსპედიცია მღვიმესთან ახლოს კარვებში იყო დაბანაკებული. ღამე საკმაოდ ციოდა, კარვებში შეყუჟულებს თბილად გვეძინა. ბ-ნი სანდრო ყველაზე ადრე დგებოდა შეძახილებით: „გაიღვიძეთ, ადექით, აღარ დარჩა ჰაერი“ გვამხნევებდა, ბევრი, ძალიან, ბევრი რამ შემძინა წონას ექსპედიციაში მუშაობამ. ეს ითქმის როგორც საველე, ასევე კამერალურ სამუშაოებზე, რაც გულისხმობდა: მონაპოვარი არქეოლოგიური და პალეონტოლოგიური მასალების (ქვის არტეფაქტები, ცხოველთა ძვლები და სხვ.) საველე დავთარში მონაპოვარის რეგისტრირებას, რესტავრირებას, მარკირებას, აღწერას და სხვა.

ასევე კარგი მოგონება მაკავშირებს ადგილობრივ მოსახლეობასთან, რომლებთანაც ბ-ნი სანდროს მეგობრული ურთიერთობა ჰქონდა. ისინი ჩვენ ექსპედიციას ყოველმხრივ ხელს უწყობდნენ მუშაობაში. კავშირი გვქონდა ლენინგრადის არქეოლოგიის ინსტიტუტის კუდაროს არქეოლოგიური ექსპედიციის წევრებთან, რომელსაც ვასილ ლუბინი ხელმძღვანელობდა. კუდაროს მღვიმეც შიდა ქართლის ტერიტორიაზე მდებარეობს, წონას მღვიმის მახლობლად და წონას მღვიმის მსგავსად ადრეული ადამიანის ცხოვრების ნაშთების შემცველია. კუდაროს ექსპედიციის წევრები ხშირად იყვნენ ჩვენი სტუმრები და ჩვენი ურთიერთობა რუს კოლეგებთან მეცნიერებისთვის მხოლოდ სარგებლობის მომტანი იყო.

მრავალი წლების მანძილზე ბ-ნი სანდრო იყო საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ისტორიის ინსტიტუტის ქვის ხანის არქეოლოგიის განყოფილების გამგე, სადაც მე ვირიცხებოდი განყოფილების მეცნიერ თანამშრომლად. ამ წლებმა ბევრი რამ შემძინა ჩემ სპეციალობაში, ამას ბ-ნი სანდროს უნდა ვუმაღლოდე. ბ-ნი სანდროს ყოველთვის თბილი მოგონებებით იხსენებენ მისი კოლეგები, ისინი, ვინც იცნობდა ამ კეთილ ადამიანს და ცნობილ მეცნიერს.

მედეა ნიორაძე

მაჩვენებან მაჩვენებნი: ვეჩა აუმალი, სიმონ ჯანაშია, ნინო ხოშტაია, გიორგი ნიოხაძე. დგას ადელსანდრე კადანდაძე (ახმაზი, 1937წ.).

ად. კადანდაძე აკაკი აბესაძის სახლის აივანზე (სოფ. გოძოგანი, 1975 წელი).

მაჩხნიძე: ანზოხ სიხაუდიძე, ანდრია აფაქიძე, სანდრო კადანდაძე,
ვახტანგ ნიკოლაიშვილი. მცხეთა, 1976